

gröna blad

FÖR LANDSBYGDS-
FÖRETAGARE
I ÖREBRO LÄN
#3 2018

TEMA: ETT RIKT
ODLINGSLANDSKAP

Gamla
betesmarker
får nytt liv

Swish – teknik
som underlättar

Vatten i
landskapet

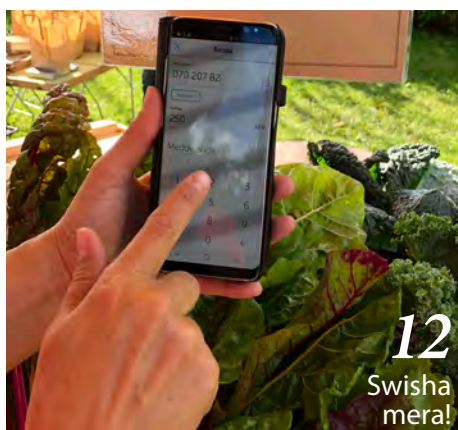
Länsstyrelsen
Örebro län

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska regionala
utvecklingsfonden

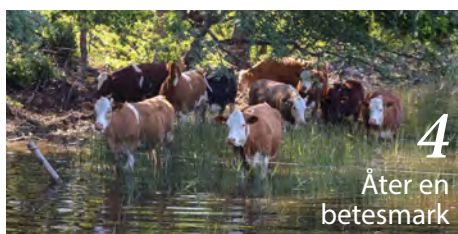
6
Våtmarken kan bli din bästa vän

12
Swisha mera!

14
Mums med dillcocktail

4
Åter en betesmark

11
Foder och strö efter torkan

- 5** Rådgivning kring betesmarker
- 8** Landskapselementen och vår historia
- 10** Hjälp att stängsla tillfälliga betesmarker
- 10** När tamdjur angrips av rovdjur

- 11** Lättnader kring tvärvillkor
- 13** Anmäl dig till Matverk!
- 15** Registrera din anläggning
- 16** Kurser och utbildningar

Tema: Ett rikt odlingslandskap

I ett rikt odlingslandskap rymms mycket av det vi behöver, både för vår överlevnad och vår trevnad. Ett rikt odlingslandskap är också ett av våra nationella miljökvalitetsmål och rymmer vår historia, nutiden och förutsättningarna för vår framtid. Riksdagens definition av miljömålet är: "Odlingslandskapet och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kultur- miljövärdena bevaras och stärks."

Nästa nummer kommer den 30 november.

Redaktionen

Helena Högborg Åkerhielm
010-224 84 27
helena.h.akerhielm@lansstyrelsen.se

Ingall Kämmerling
010-224 84 31
ingall.kammerling@lansstyrelsen.se

Susanne Lindeborg
010-224 86 31
susanne.lindeborg@lansstyrelsen.se

Therese Erneskog
010-224 84 22
therese.erneskog@lansstyrelsen.se

Åsa Lindin
010-224 84 32
asa.lindin@lansstyrelsen.se

Gröna Bladet ges ut av
Länsstyrelsen i Örebro län, 701 86 Örebro
Telefon: 010-224 80 00
E-post: grona-bladet.orebro@lansstyrelsen.se
Ansvarig utgivare: Anita Norén

Tryck: Danagårdslitho, Ödeshög, 2018
Publikationsnummer: 2018:26
Omslag: Therese Erneskog
Foto ledare: Ulla-Carin Ekblom
Layout: Länsstyrelsen i Örebro län

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

I nödens stund prövas vännen

Den gångna sommaren har inte varit lik någon annan. Som vanlig semesterfirare har den varit fantastisk, men för jordbrukare och för somliga skogsägare har den varit bekymmersam.

I vårt län fick räddningstjänst rycka ut till ungefär 180 bränder i terräng. Ingen av bränderna medförde skada på liv, men stora värden gick till spillo för enskilda skogsägare i Örebro län.

Men värmen och torkan drabbade lantbruket hårt ändå. Inte så illa som längre söderut, men tillräckligt besvärligt för många i vårt län i form av minskade skördar och svårigheter att få tag i foder till djuren. Vi uppskattar att första skörden av vall i vårt län uppgick till 60–90 procent av normalår medan andraskörden blev mellan 0–30 procent! Många lantbrukare tvingas fodra djuren med det foder som är tänkt att användas i höst och vinter. Även årets spannmålsskördar har påverkats kraftigt av torkan.

Vårt länsråd, Anna Olofsson, är koordinator för alla länsstyrelser i Sverige när det gäller länsstyrelsernas jordbruksfrågor. Hon har därför i sommar varit en röst för lantbrukets besvärliga situation rakt in i regeringskansliet. Och regeringen har också vidtagit åtgärder i form av ett krispaket. Sammanfattningsvis har regeringen beslutat om ett stödpaket på 1,2 miljarder kronor innehållande 400 miljoner kronor för att stärka lantbrukarnas likviditet 2018, 60 miljoner i nedsatt kontrollavgift för

slakterierna 2018 samt 760 miljoner kronor för ytterligare åtgärder 2019.

Tidigt under sommaren var vi på Länsstyrelsen snabba upp ur startblocken för att underlätta för lantbruket genom att besluta om undantag från regler och tillåta att alla jordbrukare i länet fick skörda skyddszoner och trädor- även i områden som får kompensationsstöd.

Dessutom startade vi foderförmedling mellan markägare som har tillgång till marker som står outnyttjade och djurhållare som har behov av marker att skörda. Vi kunde här konstatera att samarbetet fungerade mycket bra i länet. I nödens stund prövas vännen, heter det. Och jordbruket i Örebro län har många vänner, visade det sig.

Vi på Länsstyrelsen vill göra allt vi kan för att fortsatt stödja lantbruket. Vi stärker nu samordningen i myndigheten med fokus på att stötta lantbruket och livsmedelsproduktionen i länet.

Vi tar också nästa steg i vårt arbete med Mat för hälsa och hållbarhet inom handlingsplanen för livsmedelsproduktion i länet.

Landshövding Maria Larsson

På plussidan märks också ett ökat politiskt intresse för de gröna näringarna. Jag tror inte att jag i någon tidigare valrörelse sett en sådan samstämmighet över alla partigränser när det gäller att värna om landsbygden. Det bådar gott inför framtiden.

Maria Larsson, landshövding

Gamla betesmarker får nytt liv

Gården Bystad, sydväst om Kilsmo brukas av Brevens Bruk AB. På en udde i sjön Sottern finns gamla betesmarker som en gång i tiden var ett omtyckt utflyktsmål för boende i trakten. När djuren försvann växte marken igen men nu återskapas betesmarkerna.

TEXT OCH FOTO: THERESE ERNESKOG

Sedan år 2015 pågår ett arbete med att restaurera betesmarkerna på Bystad och göra marken till den vackra ekhage den en gång var. Jonas Pettersson, skogvaktare på Brevens Bruk bestämde tillsammans med lantbruksansvarig Stefan Svensson och ägaren av Bystad att försöka återskapa betesmarken. Stefan kontaktade Thomas Gustavsson på Länsstyrelsen och tillsammans med Ida Lilja och Marie Edvardsson, som arbetar med restaurering av betesmarker på Länsstyrelsen, började planeringen.

Första mötet skedde i mars 2015 och efter det började de göra upp en plan för hur restaureringen skulle

gå till och gick igenom vilka natur- och kulturvärden som var viktiga att ta hänsyn till och bevara vid en restaurering. Stefan kände att de 40 hektar igenväxta markerna skulle bli en för stor utmaning att återskapa på en och samma gång. Istället valde de att dela upp marken i fyra delar och restaurera 10 hektar per år, ett beslut som visade sig ha många fördelar. Vintern 2015/2016 höggs de första 10 hektaren och på våren släpptes kött djuren på för att bekämpa slyuppslag och få gräset att växa i kornas klövspår.

I slutet av maj 2018 anordnade Länsstyrelsen en fältvandring på Bystad med syfte att visa

restaureringen och diskutera vad man ska tänka på i samband med restaurering av betesmark. Eftersom restaureringen av udden gjorts successivt under flera år fanns möjligheten att se de olika stadierna under en restaurering. Orört, nyavverkat och något år efter avverkningen när slyuppskotten har som mest kraft.

Jonas och Stefan berättade om de utmaningar de stött på under de år som restaureringen pågått, bland annat milda vintrar som försvårat huggningen, utkörning av virke och ris samt det tvivel som kan uppstå när slyuppslagen kommer igång på allvar.

Jonas Pettersson, skogvaktare på Brevens Bruk och Stefan Svensson, lantbruksansvarig har sedan 2015 arbetat med att renovera beten på Bystad.

Marie Edvardsson ger råd om restaurering av beten.

En del av de renoverade betena på Bystad.

– Det gäller att djuren kommer ut på marken tidigt på våren och man måste ha is i magen. Vår erfarenhet är att inte röja slyuppslag i första taget, utan låta djuren sköta det arbetet. Även om det kan vara frestande att snygga till med röjsågen så upplever vi att det triggas till fler stubbskott jämfört med betningen, säger Jonas och Stefan.

Ett annat problem, som uppkom 2017, var då vattenståndet i Sottern sjönk drastiskt under några månader. Stefan fick ägna många timmar åt att mota in djur som vadat ut ur hagen och även jobba med att stängsla långt ut i sjön.

Att restaurera marken successivt

tycker både Jonas och Stefan varit positivt. Det ger möjlighet att lära av misstag och även testa nya idéer under åren. Deras engagemang i arbetet med restaureringen är stort. På fältvandringen visar de stolt upp det arbete som gjorts och berättar hur de vill fortsätta att utveckla den vackra udden i Sottern till den ekhage den en gång var.

– När jag var liten var detta ett vackert utflyktsmål dit vi ofta åkte och badade. Att nu få vara en del av denna utveckling, som återskapar viktig natur och kulturmiljö samtidigt som det är en vacker plats för människor, känns mycket bra, avslutar Stefan.

Rådgivning kring naturbetesmarker

Har du tagit nya naturbetesmarker i bruk på grund av årets torka? Kanske kan de passa för att söka restaureringsstöd. Om du har frågor och funderingar kring att återskapa betesmarker som har vuxit igen, tveka inte att höra av dig till oss på Länsstyrelsen för kostnadsfri rådgivning.

Håll också uppsikt efter våra kurser om betesmarker. Du hittar dem på lansstyrelsen.se/orebro/kalender. Under hösten planeras bland annat en träff om betesplanering.

Rådgivning om ängs- och betesmark

Ida Lilja
010-224 83 89
ida.lilja@lansstyrelsen.se

Marie Edvardsson Svärd
010-224 83 83
marie.edvardsson@lansstyrelsen.se

Yvonne Haglund
010-224 84 24
yvonne.haglund@lansstyrelsen.se

Rådgivning om kulturmiljöer

Torgny Fremback
010-224 84 23
torgny.fremback@lansstyrelsen.se

Fler våtmarker i hela
landskapet kan bidra positivt
vid långa torrperioder och
vid perioder med stora
vattenflöden.

Kombinera miljönytta och vattenreserv

Det är skillnad mellan en bevattningsdamm och en våtmark vars syfte är att fånga växtnäring och att gynna biologisk mångfald. Men går det att kombinera de två och uppnå flera nyttor med samma våtmark? Ja, med rätt kunskap hos den som planerar dammen.

TEXT: HELENA HÖGBERG ÅKERHJELM FOTO: ANDERS HIMMERLAND

Inom Landsbygdsprogrammet finns miljöstöd, både för att bygga och att underhålla våtmarker. Syftet är att fånga näringsämnen i vattnet och att ge en ökad biologisk mångfald. Stöden finns för att möjliggöra miljöinvesteringar som annars inte skulle bli av eftersom de inte är ekonomiskt lönsamma. En traditionell bevattningsdamm uppfyller inte kraven i miljöersättningsarna men det går att bygga en våtmark som både bidrar till miljömålen och som samtidigt kan fungera som en bevattningsreserv.

Kombinerad damm i Blekinge

Ett exempel på en sådan våtmark kan du läsa om på Greppa Näringens webbplats (greppa.nu). Anders Ericsson i Blekinge har byggt en

våtmark som fylls med hjälp av solcellsdrivna pumpar från den näringsrika Västra Örlundsån. Syftet med våtmarken är i första hand att fånga upp fosfor och kväve i vattendragets vatten, men bidrar även med biologisk mångfald och till bevattning. Våtmarken är 1,7 hektar stor och av de 8 500 kubikmeter som ryms i våtmarken utgör 5 000 en bevattningsreserv. Investeringen har fått stöd via Landsbygdsprogrammet och Anders Ericsson har tagit hjälp av Naturvårdsingenjörerna i Blekinge med beräkningar och ansökningar.

Planera gemensamt

Fler våtmarker i hela landskapet kan bidra positivt vid långa torrperioder och vid perioder med stora vatten-

flöden. Utöver de stöd som du som markägare kan söka inom Landsbygdsprogrammet görs, från och med 2018 även satsningar på våtmarker via LONA – lokala naturvårdsinsatser (se faktaruta) som kan sökas av lokala aktörer via kommunen. Det kan ge möjligheter att arbeta med våtmarker även utanför jordbruksmark för att stärka landskapets förmåga att balansera vattenflöden.

I landskapet behöver vi väl-dränerad jordbruksmark för livsmedelsproduktion och också vara förberedda på att både torka och översvämningar kan bli vanligare i framtiden. Genom att arbeta tillsammans i vattendrag och avrinningsområden är det möjligt att uppnå bästa resultat för olika mål och behov.

Kontaktuppgifter

Våtmarksrådgivning inom Greppa Näringen

Naturvårdsgruppen Väst AB

Anders Himmerland

0521-22 20 95

anders@naturvardsgruppen.se eller

Morgan Johansson

070-851 77 12

morgan@naturvardsgruppen.se

Våtmarkssamordnare och LONA Våtmarkssatsningen

Rudy Hobbenschot

rudy.hobbenschot@lansstyrelsen.se

Stöd våtmarker

Landsbygdsprogrammet

Tobias Kindvall

Tobias.kindvall@lansstyrelsen.se

Vattenuttag och vattenverksamhet

Christiane Kaiser

010-224 87 76 eller

Maria Rydstedt

010-224 87 83

Fakta LONA – lokal naturvårdssatsning våtmarkssatsningen

Kan sökas av kommuner, men olika lokala aktörer (som till exempel intresseorganisationer) kan initiera projekt. Projekten genomförs antingen i kommunens egen regi eller av en lokal aktör som tecknat avtal med kommunen. Det är alltid kommunen som är ansvarig – från ansökan fram till slutrapportering.

Läs mer om LONA på naturvardsverket.se under Stöd till miljöarbetet "Bidrag > Lokala Naturvårdssatsningen"

Vad lagen säger om vattenuttag

Grundregeln är att vattenuttag kräver tillstånd enligt miljöbalken. Men om det handlar om mindre vattenuttag från ytvatten, det vill säga en sjö, damm eller vattendrag kan det räcka med anmälan till Länsstyrelsen.

Anmälan

- Vattendrag, åar, bäckar och liknande, max 600 kubikmeter per dygn eller max 100 000 kubikmeter per år.
- Sjö, damm eller liknande ytvatten, max 1000 kubikmeter per dygn eller 200 000 kubikmeter per år.

Tillstånd

- Om vattenuttaget är större än ovanstående gränser.
- Vattenuttag från grundvatten.

Tillstånd söker du hos
Miljödomstolen.

Undantag

- Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenuttaget behövs varken anmälan eller tillstånd. Den som tar vattnet har bevisbördan.
- Ingen anmälan eller tillstånd behövs för vattenuttag till en jordbruksfastighets husbehovsförbrukning som vattning av kreatur, mjölkbehandling, och rengöring i lantgårdar.

Läs mer på lansstyrelsen.se/orebro under "Lantbruk och landsbygd > Miljö > Vatten"

Fakta: anlägga en våtmark

Tänk igenom vilka funktioner du vill att våtmarken ska ha. Det har betydelse för hur den ska utformas, hur den ska skötas och om du kan söka stöd för anläggning och skötsel.

- Vill eller behöver du samarbeta med grannfastigheter?
- Ta gärna kontakt med en rådgivare. Det är också bra om du hör av dig till Länsstyrelsen om du tänker söka stöd för anläggning av våtmark.

Vad säger lagen?

- Förenklat behövs bara en anmälan om våtmarken har en yta på mindre än fem hektar men om den är större än fem hektar krävs tillstånd (mark- och miljödomstolen). Men det beror också på var i landskapet våtmarken placeras.

- Det är viktigt att du har koll på hur en blivande våtmark påverkar eventuellt markavvattningsföretag. Påverkar den flödet och förhållandet i båtomsrödet kan det behövas en omprövning av tillståndet.
- Ta gärna kontakt med en rådgivare eller Länsstyrelsen för mer information.

Läs mer om att anlägga en våtmark på lansstyrelsen.se/orebro/. Sök på "Anlägga våtmark"

A photograph of a rural landscape on a misty day. In the foreground, a low, rustic stone wall made of dark, moss-covered rocks runs diagonally across the frame. To the left of the wall, there are tall, dry, yellowish-brown grasses. To the right, a gravel path leads into the distance. In the background, a line of trees with sparse, autumn-colored leaves stands against a hazy, grey sky. The overall atmosphere is quiet and somewhat melancholic.

”De få stenmurar som byggs idag hamnar inte längre på bondens mark och har en annan funktion än den ursprungliga, för att markera gräns, bli av med sten och i vissa fall fungera som dränering. De skall enbart vara vackra.”

Landskapselementen och vår historia

TEXT OCH FOTO: **TORGNY FREMBÄCK**

Det har gått några år sedan EU:s natur- och kultur-miljöstöd avslutades. Den första versionen infördes 1996. Ett ambitiöst grepp togs för att uppmärksamma de miljöer som bonden skapat under århundraden. Objekt som tillkommit av nöden för att hägna in och stänga ute och hårbärgera åkerns sten. Stenmurar, odlingsrösen, öppna diken och åkerholmar för att nämna några landskapselement. Kulturmiljöstödet avsomnade år 2014. Men kvar finns landskapselementen, inte alltid så välskötta som förr men dock.

Odlingsrösen i åkerkanterna, dessa ansamlingar av sten som man ofta passerar utan att ägna dem någon närmare tanke eller stenmurarna och de öppna diken som delar fälten itu eller smyger i skogskanten. De är vackra exempel på människans vilja att planera för sin framtid. Och de kan också vara markörer för en tid som varit. I skogsmarker kan man ibland se övermossade rösen och stenmurar där trädens rötter letat sig in mellan stenvarven. Det gräsbevuxna spismursröset, fortfarande fritt från busk och sly. Platsen som en gång var ett nav i ett bonde- eller torparliv.

De få stenmurar som byggs idag hamnar inte längre på bondens mark och har en annan funktion än den ursprungliga, för att markera gräns, bli av med sten och i vissa fall fungera som dränering. De skall enbart vara vackra. Trots detta kan de dock ha en viktig funktion som tillhåll för allehanda växter och djur där de anläggs. De fungerar också som spridningsvägar i landskapet. Det är just detta som vid sidan av den ursprungliga funktionen i jordbrukslandskapet gör dem viktiga. Det generella biotopskyddet är en sak. Viktigare är också förståelsen av dessa miljöer, skapade av människan i en annan tid än vår. Och respekten för att de hyser många livsformer.

Odlingsrösen och de stora stentipparna, med alltifrån sten till block skapas fortfarande. De har i stort sett samma funktion som stenmurarna, att bli av med sten men utan kravet på att bli "ormatäta" som det hette i Småland när murar byggdes. Här finns också en uppsjö med livsformer. Ett och annat röse bär också på en historia väl värd att återberättas.

Hur ser framtidens klimat ut?

Efter sommarens extremtorka aktualiseras tankarna kring klimatförändringar. Vi har haft torka förut, lyckligtvis med långa mellanrum men finns det risk att detta blir vanligare?

Utifrån de scenarier som finns, förväntas både för- och nackdelar för oss i Sverige. En längre växtsäsong, tidigare skörd och större möjligheter för höstgrödor är några tänkta fördelar men högre temperaturer, nya skadegörare och fler extremväder är några exempel på nackdelar. Vattnet är centralt och när det gäller Örebro län förutspås bland annat torrare sommarperioder med fler skyfall och en ökad nederbördsmängd på höst, vinter och vår (60–100 mm högre medelårsnederbörd). En väl fungerande dränering och markavvattning på åkrarna blir allt viktigare. Både vid torka och vid ökad nederbörd är buffring av vatten i landskapet viktigt, dels för att dämpa höga flöden men också som vattenreserv för torrare perioder.

Läs mer om hur klimatförändringarna kan påverka oss i Örebro län på gradvis.se och smhi.se under Klimat> Länsanalyser

Inventering av rovdjur startar 1 oktober

Den 1 oktober 2018 drar inventeringsperioden igång. Du som ser spår av rovdjur kan vara till stor hjälp i vårt arbete med att inventera och förvalta rovdjur. Rapporteringen görs enklast direkt på platsen för observationen via mobilappen Skandobs Touch som du kan ladda ner från App Store eller Google Play. Du kan också rapportera på skandobs.se

När tamdjur angrips av rovdjur

Om dina tamdjur angrips av rovdjur ska du ringa Länsstyrelsen på 010-224 86 40. Innan besiktningsmannen kommer är det bra om du täcker över döda djur med en presenning. Tänk också på att inte flytta döda djur eller gå runt i området mer än nödvändigt, för då kan spår efter djuret som angripit tamdjuren förstöras. Om besiktningen visar att skadan orsakats av rovdjur kan du som djurägaren få ersättning för skadade eller döda djur. Besiktningen kostar inte djurägaren någonting.

Larmlista för djurägare

Efter ett rovdjursangrepp är risken för nytt angrepp relativt stor och andra tamdjur i närheten löper större risk att angripas. Om du vill få ett sms med information om rovdjursangrepp kan du anmäla dig till listan genom att skicka ett SMS till telefonnummer: 076-944 76 20. Ange följande meddelande: Spara Förnamn Efternamn Rovdjursalert, exempel: Spara Kalle Svensson Rovdjursalert

Hjälp att stängsla tillfälliga betesmarker

Du kan få hjälp att stängsla in tillfälliga betesmarker med hjälp av arbetslag från Naturnära jobb.

TEXT: SUSANNA GUSTAFSSON FOTO: MOSTPHOTOS

Sommarens torka har orsakat brist på bete. Därför har många djurhållare ordnat tillfälliga betesmarker som behöver stängslas innan djuren kan släppas där. Under hösten finns arbetslag inom Naturnära jobb till förfogande för att hjälpa djurhållare i Örebro län med stängsling. Initiativet till stängslingshjälp togs av LRF och hjälpen med stängsling riktas till alla djurhållare i Örebro län. Stängslingen utförs av arbetslag inom Naturnära jobb – en nationell satsning för enklare vägar till jobb inom de gröna näringarna. Deltagarna som anställts av Skogsstyrelsen är nyanlända eller personer

som varit utan arbete en längre tid. Länsstyrelsen samordnar stängslingshjälp och prioriterar vad som ska göras. Om det blir väldigt många som hör av sig kommer de att behöva prioritera vilka som har störst behov och vad som ger störst effekt. Det är inte säkert att arbetslagen hinner hjälpa alla.

Djurhållare som vill ha hjälp att sätta upp stängsel kan anmäla intresse till Länsstyrelsen på lansstyrelsen.se/orebro/foderbristen.

Frågor? Kontakta Susanna Gustavsson, 010-224 83 35, susanna.gustavsson@lansstyrelsen.se.

Kom ihåg foderanalys och certifikat

Den 2 november ska foderanalys och foderstater vara klara för dig som söker välfärdsersättning för får eller saggor. Glöm inte att skicka in ditt certifikat 2018 för ekologisk produktion till Länsstyrelsen.

Utbetalningar av jordbruksstöd 2018

- Delutbetalning på 85 procent för miljöersättningar och kompensationsstöd sker den 19 oktober.
- Utbetalning av direktstöd sker den 7 december.
- Slututbetalning för miljöersättningar 2015–2018 sker löpande.

Tips för att hantera foder- och halmbrist

Sommarens torka har medfört att betestillväxten varit nästintill obefintlig samt att avkastningen på vall- och spannmålsskördarna minskade radikalt.

TEXT: HANNA JIBBEFORS FOTO: MOSTPHOTOS

Tips för att mildra konsekvenserna på grund av foder- och ströbrist

- Dräktighetsundersök djuren för att kunna prioritera djuren som är dräktiga.
- Gruppera djuren efter antalet foster eller produktionsnivå. Beroende på djurmaterialet kan man spara grovfoder genom att använda det klokt.
- Minimera foderspillet genom att använda foderhäckar eller foderbordsavgränsningar. Omfördela fodret! Foder som en djurgrupp ratar kanske en annan djurgrupp äter.
- Använd alternativa fodermedel, exempelvis helsäd, rotfrukter, halm, gräsfröhalm, ärthalm, rapshalm och olika biprodukter som bröd, morötter, potatisskal eller drav.

Är du djurhållare och behöver stöd och hjälp? Ta kontakt med LRF:s omsorgsgrupp/ bondekompis.

- Använd alternativa strömedel för att minska åtgången på halm. Halmen bör i första hand användas som fodermedel. Alternativa strömedel kan vara spån eller torv.
- Hullbedöm djuren ofta!
- Ta hjälp av foderrådgivare för att sätta ihop en passande foderstat med de fodermedel som finns på gården.

Hjälp varandra!

Det är inte enbart djuren som påverkas, utan även människorna. Detta år och dess konsekvenser kommer att påverka djurägare och lantbrukare under en lång tid framöver, så det är viktigt att vi pratar om det. Hjälp och stötta varandra!

Överträdelser vid tvärvillkorskontroll som beror på torkan

På grund av den svåra vädersituationen har Jordbruksverket beslutat att stödmottagare ska undantas från tvärvillkorsavdrag om överträdelser beror på torkan eller värmen. Bedömning kommer att ske i varje enskilt fall. Detta har sin grund i att Jordbruksverket undantagsvis har beslutat att betrakta torkan som force majeure. Beslutet är specifikt avgränsat till torkan 13 juni–31 december 2018. Nedan nämns några exempel på överträdelser som kan bedömas bero på torkan.

- Tillfällig överbeläggning i stallar till följd av slaktköer.
- Gödselspridning vid felaktiga datum.
- Överträdelser till följd av halm- och grovfoderbrist.
- Grödan på höst- och vinterbevuxen mark har inte etablerat sig.

Anmäl oförutsedda händelser – Force Majeure

Om du på grund av torkan har brutit mot ett villkor, som Jordbruksverket inte har beslutat om undantag för, ska du anmäla den oförutsedda händelsen skriftligen till Jordbruksverket tillsammans med en redogörelse för vad som har hänt. Det ska du göra inom 15 arbetsdagar från den dag du har möjlighet att göra det. Detta kallas för force majeure.

Det här gäller varje år och är inte specifikt bundet till torkan 2018. Vilka undantag som Jordbruksverket har beslutat om finns på jordbruksverket.se, på sidan om Jordbrukarstöd och torka.

Om du inte uppfyller villkoren kan du i vissa fall, när det beror på oförutsedda händelser, slippa att betala tillbaka de pengar som du har fått.

Swish – teknik som underlättar

Idag kan du göra många saker som underlättar vardagen med din mobiltelefon, surfplatta eller dator. Du kan till exempel betala med mobilen, deklarerar via nätet eller beställa hem dina receptbelagda mediciner.

TEXT: JOSEFINE EKLUND FOTO: MOSTPHOTOS

Gemensamt för många av tjänsterna är att man behöver en e-legitimation. I Sverige är BankID den vanligaste, som utfärdas av banker och är ett säkert sätt att legitimera sig på internet. Alla privatpersoner som har ett svenskt personnummer kan skaffa e-legitimation via sin bank. Om du inte har internetbank kan du skaffa e-legitimation via Skatteverket.

Betala utan kontanter

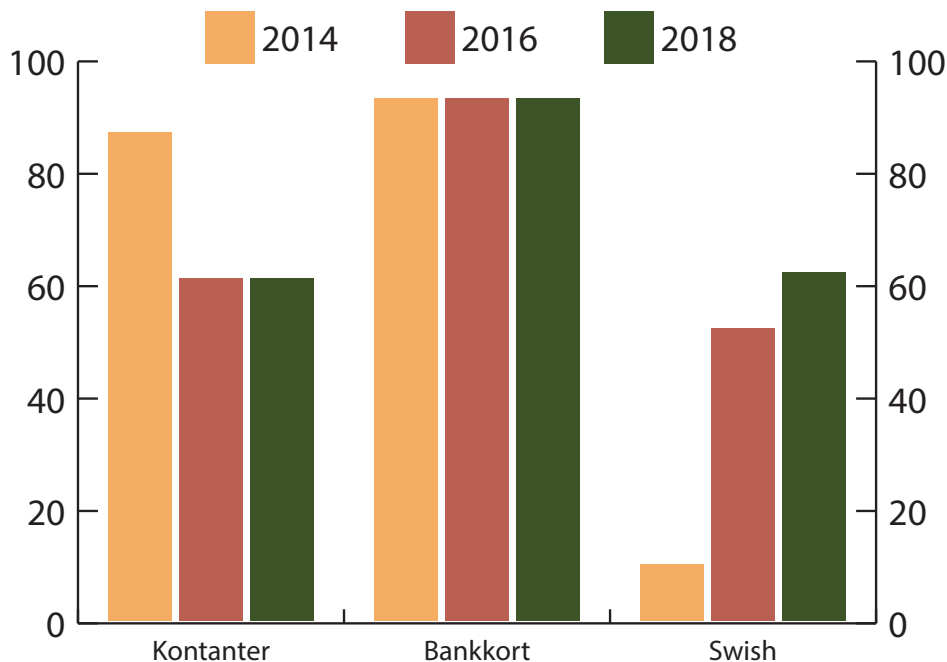
Sverige är ett av de länder som använder minst kontanter. De flesta tycker att utvecklingen är positiv, men vissa är beroende av att kunna använda kontanter. Samtidigt som

kontantanvändningen minskar har mobiltjänsten Swish ökat snabbt. Swish gör det möjligt att direkt föra över pengar från privatperson till privatperson och företag. I dag använder cirka 60 procent av Sveriges befolkning mobiltjänsten, lika många som använder kontanter.

Länsstyrelsens arbete med betalningar

På Länsstyrelsen arbetar vi med en rad olika frågor – grundläggande betaltjänster är en av dem. I grundläggande betaltjänster ingår att sköta betalningsförmedling, ta ut kontanter samt att företag och föreningar ska

kunna sätta in dagskassor på ett bankkonto till rimliga priser. Länsstyrelsens uppdrag är att bevaka och rapportera tillgången till betaltjänster till regeringen. Det ingår också i vårt uppdrag att informera så att de som vill kan lära sig digitala lösningar. I förra årets rapport redovisade vi att tillgången till grundläggande betaltjänster beror på hur mycket man kan och vill använda den digitala tekniken. För människor som inte kan eller vill använda den digitala tekniken är tillgången till grundläggande betaltjänster sämre jämfört med de som använder digitala lösningar för betalningar.

Betalsätt som personer har använt under 2014, 2016 och 2018. Användningen av Swish har ökat oerhört snabbt under de senaste åren. Källa: Riksbanken

Kom igång med Swish

- Du behöver ha en smart mobiltelefon för att kunna betala med Swish
- Du behöver aktivera mobilt BankID för att använda Swish
- Ladda ner appen Swish från Google play, Windows store eller Appstore beroende på vilken telefon du har
- Logga in på internetbanken för att koppla ditt telefonnummer med ditt bankkonto

Bra att tänka på när du använder Swish

- Visa aldrig din kod för BankID för någon
- Kolla noga i bekräftelsen från Swish att det är rätt namn och belopp innan du slutför betalningen
- Pengarna överförs direkt och både avsändare och mottagare kan se beloppet i sina transaktioner
- Blir din telefon stulen – spärra ditt mobila BankID omedelbart

Påverka olika sätt att betala

Varje år skriver vi en rapport till regeringen om betalningstjänster. Kontakta oss om du har upplevt några problem med att:

- Betala räkningar
- Ta ut kontanter
- Sätta in kontanter på ett konto
- Kontanthantering

Kontakta Josefin Eklund
010-224 84 30
josefine eklund@lansstyrelsen.se

Matverk

Visste du att det varje år anordnas en tävling i produktutveckling med syfte att skapa nya matprodukter? De som vinner den regionala tävlingen får äran att representera Närke i en riksfinal. Är du sugen på att delta eller känner du någon som borde vara med?

Läs mer om Matverk på lansstyrelsen.se/orebro
Sista dag att lämna in ditt bidrag är den 3 oktober. Har du frågor eller funderingar om tävlingen så kontakta tävlingsledaren Fredrik Kämpenberg 070-788 06 28 eller kfkampenberg@hotmail.com.

Matduellen – en tävling, men bara på skoj

Under Wadköpings matmarknad den 18-19 augusti, genomfördes för andra året i rad, en lättsam tävling där nya samarbeten och affärsidéer kan skapas. Matduellen lyfter också råvaror som annars inte används i någon större omfattning.

TEXT OCH FOTO: ÅSA LINDIN

Vad sägs om kotlett från vildsvin, ett djur det finns mycket av i skogarna, men som sällan når restaurangernas menyer. Eller ett grillat lammhjärta, med en förrätt gjord av "skräpfisken" sutare?

Duellernas hemliga ingredienser var i år omogna gula hallon, lammhjärta, gula senapsfrön, sutare, kotlett och njure av vildsvin och sist men inte minst vassel.

Niklas Edgren från E-gastronomi bildade lag med Örebrobördiga Mia Kleregård, vice VD på cityfarmen Plantagon. De mötte matentusiasterna, bröderna Lennström, som driver Ä.K.T.A öl i Sibbetorp utanför Pålshöga. I duellen

tillagades lammhjärta och gula hallon.

Duell nummer två, hade en internationell prägel, med deltagare från Ukraina, Italien och Brasilien. Lubawa Lebedko och Andrea Arcangeli från restaurang Boo Natur i Hjortkvarn, utmanades av Hanna Öholm och Nahuel Duarte-Stödborg, studenter på måltidskreatörprogrammet i Grythyttan. Båda lagen fick använda gula senapsfrön och sutare.

I den tredje duellen möttes Sofia Bejeryd och Julia Nygren av Sandra Hamilton och Caroline Silfverling. Caroline och Sandra vann duellen, där kotlett och njure från vildsvin, ackompanjerades av

vassel från komjölk.

För första gången arrangerades också Wargs kokkiltutmaning! Här möttes tre lag för att skapa den godaste alkoholfria drinken, av råvaror från några av de 110 utställarna på matmarknaden. Storytelling och presentation avgjorde mer än själva tekniken, som annars är viktig i cocktailtävlingar.

Tre spännande och helt olika bidrag presenterades; en läsk, med kanelbulle. En drink med rykande granbarr som tillhör. Vann gjorde en skummande cocktail med bland annat dilljuice och äggvita samt härligt fräsch smak av klorofyll och hög, men balanserad syra. Mums!

Viktigt att du är registrerad som primärproducent

Du som producerar och levererar livsmedel ska vara registrerad som primärproducent hos länsstyrelsen. Fortfarande saknas uppskattningsvis ett hundratal producenter i registret och från och med nästa år införs en sanktionsavgift om du inte är registrerad.

TEXT: IDAMARIA LUNDSTRÖM FOTO: MOSTPHOTOS

Du kan registrera din gård/ anläggning via Länsstyrelsens e-tjänst. Där kan du även enkelt kontrollera om din anläggning redan är registrerad. När du har skrivit in ditt personnummer eller organisationsnummer får du besked om din anläggning redan är registrerad. Då behöver du inte fortsätta.

Du hittar e-tjänsten på lansstyrelsen.se/orebro. Skriv primärproducent i sökrutan. På sidan Livsmedelsproduktion hittar du e-tjänsten "Registrering av livsmedelsanläggning i primärproduktion". Har du inte möjlighet att använda e-tjänsten kontakta Länsstyrelsen.

Vid registrering kommer du bland

annat att få lämna uppgifter om

- produktionsplats med fastighetsbeteckning
- produktionsinriktning (huvudinriktning samt eventuellt annan produktion)
- produktionsvolym (till exempel antal djur till slakt per år)
- eventuella kvalitetssäkringssystem som du är ansluten till.

Registreringen kostar ingenting. Den första kontrollen av din primärproduktion är också kostnadsfri.

Registret över livsmedelsanläggningar i primärproduktionen finns för att öka spårbarheten på livsmedel och livsmedelssäkerheten.

Från och med nästa år införs en sanktionsavgift för den som inte har registrerat sin anläggning när Länsstyrelsen gör kontroll. Regeringen har ännu inte beslutat hur stor avgiften ska vara, men förslaget är motsvarande 1 procent av årsomsättningen och från 5 000 kr upp till 75 000 kr.

Vid frågor, kontakta Idamaria Lundström, 010-224 83 48, idamaria.lundstrom@lansstyrelsen.se.

Exempel på primärproduktion

- Odling av spannmål, potatis, frukt, bär och grönsaker
- Uppfödning av nötkreatur, gris och fjäderfä, ägg- och mjölkproduktion
- Lagring och transport av livsmedel samt jakt, hägnat vilt, fiskodling
- Honungsproduktion och plockning av vilda bär och svampar

SEK

Har du sökt investeringsstöd?

Om du har sökt investeringsstöd har du fått ett datum då hela investeringen ska vara färdig, betald och ansökan om utbetalning ska vara inskickad till Länsstyrelsen.

Det går att förlänga detta datum men det är viktigt att du begär förlängning innan den ursprungliga tiden gått ut. Blankett för att förlänga datumet finns på jordbruksverket.se. Sök efter blanketten Begäran om ändring av beslut om stöd.

Kurser och utbildningar

FÅRENS BYGGNADER

Onsdag 1 november | 9–15 | Kvinnerstaskolan, Örebro Kostnad 300 kronor exklusive moms. Fika och lunch finns till självkostnadspris och förbeställs vid anmälan samt betalas av var och en på plats.

Vad behöver jag veta för att ha rätt byggnader till fåren? Under den här dagen kommer Theo de Braver från Gård & Djurhälsan att berätta mer om olika byggnadstyper och om hantering av foder, djur och gödsel i byggnader. Vad har fåren för krav på byggnaden? Länsstyrelsen kommer att närvara med personal från Djurskydd och Jordbruksstöd. Kurserna ingår i ett samarbetsprojekt mellan länen i Mälardalenregionen.
ANMÄLAN: Senast 5 november på lansstyrelsen.se/orebro/kalender.
INFORMATION: Maria Bergman, 010-224 83 39, maria.t.bergman@lansstyrelsen.se

FÅRENS HÄLSA

Onsdag 11 december | 9–15 | Kvinnerstaskolan, Örebro Kostnad 300 kronor exklusive moms. Fika och lunch finns till självkostnadspris och förbeställs vid anmälan samt betalas av var och en på plats.

Vad behöver jag veta om fårens hälsa för att de ska må bra? Under den här dagen kommer Ulrika König från Gård & Djurhälsan att berätta mer om de vanligaste sjukdomarna, vad som ska finnas i ett fårapotek, avlivning, behandling med mera. Länsstyrelsen medverkar för att berätta om djurskydd och får.
ANMÄLAN: Senast 3 december på lansstyrelsen.se/orebro/kalender.
INFORMATION: Maria Bergman, 010-224 83 39, maria.t.bergman@lansstyrelsen.se

RENOVERA FÖNSTER

Lördag 20 oktober | 9–16 | Kavat Snickeri, Fiskinge 425, 715 94 Odensbacken | 500 kronor inklusive moms. Kaffe och lunch ingår.

Har du en gammal lada, smedja, bod eller någon annan äldre ekonomibyggnad där fönstren är i dåligt skick? Då har du nu chansen att gå en fönsterrenoveringskurs! Som kursdeltagare får du prova på samtliga moment via renovering av egna medhavda fönster. (Målning av fönsterbågar ingår inte.) Målet med kursen är att deltagarna efter avslutad kurs ska ha fått ökad kunskap om fönsterrenovering samt kunna genomföra underhåll och enklare reparationer av sina egna fönster med traditionella material och metoder.

ANMÄLAN: Senast 12 oktober via lansstyrelsen.se/orebro/kalender. Begränsat antal platser.
INFORMATION: Therese Erneskog, 070-939 04 86

KUNSKAPSDAG OM FACEBOOK OCH INSTAGRAM

Tisdag 9 oktober | 15–20 | Sjöängan, Askersund eller Fredag 12 oktober | 9–15 | Björkborns herrgård i Karlskoga Kostnadsfritt. Vi bjuder på kaffe och smörgås.

Vill du veta mer om hur du kan ta bra foton och enkelt göra egna filmer för marknadsföring på Facebook och Instagram? Eller funderar du på vad som krävs av dig som företagare för att lyckas i sociala kanaler? Hur kan du dra nytta av dem för att nå ut till din målgrupp och göra fler affärer? Då är detta ett tillfälle för dig som driver eller arbetar inom turism- och besöksverksamhet.

Dagen anordnas av Länsstyrelsen i Örebro och Region Örebro genom Örebroregionens Turismakademi.
ANMÄLAN: Senast 30 september på lansstyrelsen.se/orebro/kalender.
INFORMATION: Maja Cardell, 010-224 84 34, maja.cardell@lansstyrelsen.se eller Malin Wistrand, 072-142 11 35, malin.wistrand@regionorebrolan.se

INRED DITT CAFÉ/GÅRDSBUTIK

Torsdag 18 oktober | 9.30–16 | Landsbergagård, Enköping Mat och fika 270 kronor exklusive moms.

Välkommen till en spännande kurs där vi lär oss att inreda ett café och skapa den rätta, mysiga atmosfären som ger nöjda kunder som vill komma tillbaka.

Annica Bergman, DEKKO AB, med mångårig erfarenhet av inredning av caféer och gårdsbutiker, kommer under dagen bland annat att prata om caféverksamhetens möjligheter till exponering, merförsäljning, den visuella upplevelsen i lokalen och olika sortiment under året. Det blir också några praktiska övningar. Annica är en av rådgivarna som du kan anlita i satsningen "Smakrik och blomstrande besöksnäring".

På Landsberga Gård utanför Enköping har familjen Sandqvist ett nyinrett café i det gamla stallen och en gårdsbutik med ett rikt utbud av mat och artiklar från hela Uppland. Café och gårdsbutik invigdes 2 juni i år. Annica Bergman har varit rådgivare på gården.
ANMÄLAN: Senast 8 oktober på lansstyrelsen.se/vastmanland
INFORMATION: Eva Lindqvist, 010-224 93 11, eva.lindqvist@lansstyrelsen.se

MINIMÄSSOR MED SEMINARIER OM BETALNINGAR OCH DIGITALA LÖSNINGAR

Måndag 1 oktober | 13–16 | Tingshuset, Kopparberg eller Tisdag 23 oktober | 13.30–16.30 | Åsens dagcentral, Hallsberg Kostnadsfritt, vi bjuder på fika.

Mer information finns på lansstyrelsen.se/orebro.
ANMÄLAN: Behövs ingen anmälan.
INFORMATION: Josefine Eklund, 010-224 84 30, josefine.eklund@lansstyrelsen.se